

Zatočil, Leopold

Sovětský přehled dějin islandské literatury

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1952, vol. 1, iss. A1, pp. 187-189

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101614>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

neveldekovské. Avšak vcelku jsou jinak písně, legenda a Eneida dětmi Veldekovými (srov. str. 22: Die drei Dichtarten aber für unvereinbar zu halten mit einer einzigen Persönlichkeit, das hiesse einen alten mittelalterlichen Menschen zerschneiden). Svě vývody doprovázejí autoři ve všech třech statích texty probraných míst (vedle durynsky upraveného znění Etmüllerovo se klade rekonstruovaný kritický text autorů a podle potřeby znění Veldekovy francouzské předlohy Roman d'Eneas) a hlavně a především poznámkami tištěnými petitem, v kterých tkví hlavní těžiště nadmíru namáhavé a dlouholeté práce badatelské.

Jde tedy celkem o to, aby se před zraky germanistické vědy objevil zbrusu nový, t. j. původní Veldeke, Veldeke, který psal a básnil v limburském nářečí, ve své mateřtině. Na eventuální námitky proti tomuto jedinečnému pokusu má Frings tuto odpověď: „Auf Einwände haben wir eine einfache Antwort: Veldeke selbst würde uns zustimmen. Wir haben ein einfaches, persönliches Kriterium entwickelt: die Lesarten sind am besten, die sich ohne Mühe in das Limburgisch umsetzen lassen, das wir aus den Servatiusbruchstücken und der gesamten limburgischen Überlieferung gewonnen haben.“

Rekonstruované Veldekovy písně s obsáhlým komentářem jazykovým a věcným byly uveřejněny v Beiträge zur Gesch. der deutschen Sprache u. Lit. 68 (1945), 1—75, a 69 (1947), 1—284 (ve formě knihy s názvem H. v. V. I. Die Servatiusbruchstücke und die Lieder, nákl. Niemeyera, Halle a. S. 1947); dále bylo jednáno o epilozích ibid. 70 (1948), 1—294 (knižně H. v. V. II. Der Prolog und die Epiloge des Servatius, nákl. Niemeyera, Halle a. S. 1948). Kromě toho pracují oba průkopníci na nových vydáních legendy o Serváci a Eneidy. Rovněž se připravuje kritická studie, namířená proti svého času epochální knize C. von Krause, Heinrich von Veldeke und die mittelhochdeutsche Dichtersprache 1899.

O jiných průkopnických pracích profesora Fringse přineseme referát v příštím čísle.

Leopold Zatočil

Sovětský přehled dějin islandské literatury. Malá, popularisační cíle sledující studie známého sovětského nordisty M. I. Steblina-Kamenského: Isländska ja literatura (Leningrad 1947, stran 50) podává vývoj islandské literatury od nejstarší doby až do konce 19. století. Vyčází z doby vikingské (osídlení Islandu 870—930), kdy převládá vojenská demokracie a kdy, jak autor udává, nevytizely ještě dlouho demokracie kmenové společnosti a prvobytná jednotnost kultury. Autor, kterému jde v úvodních odstavcích o rozbor společenský, si všímá hospodářských poměrů v té době, výroby zbraní a nástrojů a vysoké úrovně ve stavbě lodí a zejména v oblasti dekorativního umění (dřevorezba a tkalcovství). Na Islandě nedošlo k ustanovení feudalismu a zavedení křesťanství nebylo doprovázeno žádným sociálním převrácením a nemělo podle autora za následek podrobení se kulturnímu vlivu předních feudálních zemí a vyhlazení předkřesťanské domácí tradice (str. 6). Přiléhavá je charakteristika skaldů: „Skaldové nebyli vůbec podobni romantické představě starodávného pěvce s jeho povinnými šedivými kadeřemi, skromným veřejným postavením a s písněmi naplněnými jednoduchostí a lyrismem. Nejstarší skaldové, o kterých vypravuje islandská tradice, byli lidé silní, mohutní, aktivní a výbojní.“ (Str. 9.) Názorně několika příklady je osvětlen těžkopádný, spletitý a strojený skaldický sloh, k němuž se nenajde paralela v novějších literaturách. Autorovi imponuje Egil Skallagrímsson s básní Sonatorrek — Ztráta synů, v které

„dochází výrazu iracionální víra v sílu rodu, ve skutečnost, že osobnost mimo rod neznamená nic“ (str. 13). Pokud jde o sporná data vzniku jednotlivých eddických písní, lišících se svou formou a obsahem od výtvorů skaldických, nevěří autor v možnost určení dat pomocí různých kriterií a združňuje, že jediným nepochybným datem, i když tyto písně obsahují skutečně mnoho starodávných prvků, zůstává stále doba jejich zapsání, t. j. 13. stol. — Uvnitř mytologických písní rozlišuje několik skupin. Zdali se však u tak složité a přenahranně těžké básně, jakou je Voluspá, může mluvit o „strojnosti kompozicí“ (o souladu komposice), pochybuji (str. 19). Skvěle se osvětluje vznik hrdinských písní, založených na gotských, franckých a dánkách hrdinských pověstech. Je samozřejmé, že se tu uvádí i velevýznamná mimoeddická Píseň o bitvě mezi Huny a Goty, v které se připomíná Dněpr a Karpaty (srov. můj překlad a rozbor této písně ve Slezském sborníku 44, 1946; 21—64). Poměrně hodně místa věnuje autor literárnímu druhu nejproslulejšímu, islandské rodové saze. Práví (str. 21), že názor o vzniku rodové sagy, vládnoucí mezi specialisty během posledních sto let, prodělal zásadní výkyvy od jednoho krajního stanoviska k druhému, a dodává, že je rovněž nepochybné, že sagy byly během své existence jak v ústní, tak i v písemné formě podrobovány přepracování a že se v té formě, v jaké se nám dochovaly, obráží do jisté míry doba jejich zápisu, t. j. 13. stol. Z toho vyvozujeme autorovo jediné správné stanovisko vůči těmto problémům: nesushlasí ani s jednostrannou Freiprosalehre, hlásanou R. Meissnerem, A. Heuslerem, H. de Boorem, H. Ljungbergem a jinými, ani s t. zv. Buchprosalehre, hájenou tvrdošijně Islandanem S. Nordalem a jeho školou, která neuznává nějaké předliterární stupně sagy. Od rodové sagy postupuje autor přes královské sagy k saze-románové a všimá si hlavně sag, jejichž děj se odehrává v Gardaríki, t. j. na Rusi, anebo sag s paralelami k ruským pověstem. O Snorrim a jeho činnosti literární a politické se uvádí ve zkratce všechno, co o něm víme. V několika odstavcích vylučuje pak autor úpadek Islandu jako následek cizí exploatace, přírodních katastrof a zavedení reformace, jež byla přijata islandským lidem jako nová forma politického útlačku. Báseň Eysteina Ásgrímsson, Lilja nazývá nejpopulárnějším dílem islandského středověku. Poslední stránky jsou věnovány představitelům lidového básnictví, nevšedním básníkům (bédnářovi a tulákovi): Sigurdu Breidfjórdovi (1798—1846) a Hjalmaru Jónssonovi (1796—1875), dále pak umělecké próze, románu a konečně islandskému realismu. Cizímu vlivu literatur evropských podléhala hlavně doba osvícenství (Eggert Olafsson 1726—1768) a romantismu (Bjarni Thorarensen 1786—1841 a Jonas Halgrímsson 1807—1844). Na konci knížičky je připojen Bibliografický přehled překladů do ruštiny. K údají, že saga o Volsunzích byla r. 1934 přeložena B. J. Jarchem, poznamenávám pro čtenáře našeho časopisu, že jsem tuto sagu rovněž přeložil do češtiny (zatím v rukopise). Z přehledu je patrné, že ruská nordistika, reprezentující se velkou řadou vědeckých pojednání, komentářů a překladů, měla a má mnoho znamenitých badatelů, pěstitelů a milovníků v oboru staroseverského písemnictví.

Autor si dal mnoho práce, aby v trefných a zhusta jen odborníkovi zcela jasných zkratkách podal charakteristiku význačných epoch a jejich představitelů. Nikde mu neunikne jádro věci a všude si vede střídě. Své úsudky a svá hodnocení zakládá autor, i když to přímo sám nikde neuvádí, na vlastní četbě textů a na studiu odborné literatury. Je to knížička, psaná s nadšením, opravdovou láskou k předmětu a s velkou sympatií k literatuře, která podle jeho slov je pýchou nejen Islandu, ale také veškerého skandinávského světa, a která

právě pro svou starobylost dovoluje skandinávským národům, aby si činili nárok na vedoucí místo v dějinách světové literatury. Spisek Steblina-Kamenického, který se hodí jako pěkný úvod do studia staroislandské literatury, jsem přeložil do češtiny (zatím je jen v rukopise).

Leopold Zatočil

ZPRÁVY

Názvy řek svědectvím v prvotním rozsahu indoevropského osídlení v Evropě. Z literatury v oboru indoeuropeistiky si zaslouží pozornosti knížka *Sprachverwandschaft im alten Europa*, jejímž autorem je Hans Krahe (Heidelberg 1951, str. an 30). Je to v podstatě rektorská nástupní řeč na universitě v Tübingen. Studie má synthetický charakter, vyplývající z jejího původního určení, její výsledky jsou však založeny na četných předcházejících studiích, uveřejňovaných v *Beiträge zur Namenforschung*.

V úvodu se autor stručně zmiňuje o vývoji jazykovědného bádání od vzniku srovnávací jazykovědy přes koncepci Schleicherovu (Stammbaumtheorie) až k Smithově vinové theorii (Wellentheorie). Uznává přednosti této theorie, četné příklady jejího působení můžeme totiž vidět i v přítomné době, ale připomíná, že jí nelze vznik indoevropských jazyků beze zbytků vytvořit. Její přednosti však je, že předpokládá poměrně rozsáhlejší území, na němž byly indoevropské jazyky rozšířeny. Tento názor přijímá i sám autor, a chce se pokusit o vlastní osvětlení jazykové příbuznosti. Práví, že chybou starších teorií bylo to, že vycházely z nedokazatelných konstrukcí. Jazyk však není nic schématického, abstraktního, je vázán na živé lidi a člověk sám pak obývá jisté území, je svázán s půdou, na níž žije. Autor hledá pro svá studia proto takové východisko, kde jazykový materiál je přímo v půdě samé, a to jsou právě místní jména. Pro svou stálost, trvalost a starobylost mohou tato jména

podle autora říci rozhodující slovo při určování nejstaršího nám dosažitelného území rozšíření indoevropských kmenů. Zvláštní pozornost přitom zaslouhují názvy vodních toků. Autor se jejich zkoumání dlouhá léta věnoval a dochází k těmto výsledkům:

1. Neindoevropské elementy nejsou na celém rozsáhlém území severně od Alp prokazatelné.

2. Od Skandinávie k Alpám, od Britských ostrovů až k Baltu s druhé strany Visly je nejstarší vrstva názvů tvořena absolutně jednotným, starobylým názvoslovím indoevropského původu. Shoda je jak v kořenech, tak i v typických odvozovacích příponách.

3. Tato hydronymie staroevropská není jen severně od Alp, kde tvoří nejstarší vrstvu jmen, nýbrž se s ní setkáváme i v severním Španělsku, v celé Itálii a na severozápadě Balkánského poloostrova. Je tam však zřejmě mladší a byla tam přenesena kmeny, které seděly původně severně od Alp.

Autor při rozboru uvádí několik typů indoevropského pojmenování, zvláštní pozornost však věnuje jménům tvořeným *-nt-*ovou příponou, zpravidla v podobě *-antia*, *entia*, řidčeji v podobě *-antos*, jako na př. *Albantia*, *Avantia*, *Varantia*, *Aesonlius* atp., jež jsou rozšířena po celém rozsáhlém území. Jména na *-nt-* se střídají s jmény na *-ara*, *-aros*, na př. *Avara*, *Alara*, *Aisaros*. Autor zde připomíná staré morfologické střídání *-nt-*ových a *-r-*ových útvarů a jako příklad takového střídání u jmen obecných uvádí stind. *vasantás* „jaro“ a lit. *vasarà* „léto“.

Rozšíření těchto jmen v keltských,